

NAPOMENA

Tekst *De Solis ac Lunae defectibus/Pomrčine Sunca i Mjeseca* preuzet je iz Akademijina dvojezičnog, latinsko-hrvatskog izdanja tiskanoga u Zagrebu 2007, koje je priredio, s latinskoga preveo i kazalo imena i pojmova izradio Branimir Glavičić. Iz toga je izdanja preuzet *Indeks nominum et rerum*, koji je ovdje izmijenjen, pri čemu su neka imena i pojmovi dopunjeni, neki ispušteni, a neki novi uvršteni. *Kazalo imena i pojmova* na hrvatskom jeziku također je izmijenjeno i dodani su podaci s brojem pjevanja (označeni rimskom brojkom), stiha unutar pjevanja (označeni arapskom brojkom) i bilježaka u kojima se imena i pojmovi mogu pronaći.

Predgovor, ljetopis i bibliografija Ruđera Josipa Boškovića nalaze se u prvoj knjizi izabranih djela *Pisma, pjesme i rasprave*.

Tekst hrvatskoga prijevoda *Pomrčine Sunca i Mjeseca* usklađen je s pravopisnim normama u *Hrvatskom pravopisu*¹ Matice hrvatske.

Prema Matičinu je pravopisu tako uređeno pisanje refleksa jata (*crijepovi* > *crepovi*, *svijetlom* > *svijetlom* [pridjev] i *suje-tlom* [imena]), pisanje slijedova *tc* i *dc* na granici korijena i sufiksa (*gubitci* > *gubici*, *hitcem* > *hicem*), velikoga i maloga početnog slova (*Kraljevsko Društvo* > *Kraljevsko društvo*, *Akademija Arkađana* > *Akademija arkađana*, *delavarska Rijeka* > *delavarska rijeka*), sastavljeno i rastavljeno pisanja priloga

1 Lada Badurina, Ivan Marković, Krešimir Mićanović: *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska. Zagreb, 2008. 662 str.

(ako na primjer čestica svjetlosti ima kao magnet jedan pol privlačan > ako naprimjer čestica svjetlosti ima kao magnet jedan pol privlačan), pisanje spojnice između riječi frazeološkoga značenja (*malo pomalo > malo-pomalo*) te bilježenje međusamoglasničkoga *i* (*j*) u sklonidbi stranih vlastitih imena (*Halleyjevu > Halleyevu, Henryju > Henryu*). Bilježenje naglasnih znakova istovjetno je naglasnom stanju u predlošku hrvatskoga prijevoda, jedino je znak kojim je bilježen dugosilazni naglasak (˘) zamijenjen svojom uvriježenom inačicom (˘), npr. *pêt > pêt, nâs > nâs*; u onim slučajevima gdje je riječ o zanaglasnoj dužini, znak kojim je bilježen dugosilazni naglasak (˘) zamijenjen je današnjim znakom za dugi slog (˘), npr. *prêd sobôm > prêd sobôm, stãrodãvan > stãrodãvan*.

Uklonjene su sve uočene slovne pogreške.

Mjesta koja su u latinskome tekstu Akademijina izdanja bila istaknuta kosim pismom (*kurzivom*), istaknuli smo i u hrvatskome prijevodu ondje gdje su isticanja vjerojatno omaškom bila ispuštena.

U *Tumaču imena i izraza* i *Rječniku* izostavljen je opis leksičkih jedinica za koje nije pronađeno šire tumačenje od onoga vidljivog iz konteksta; strane izraze s latinskoga jezika preveo je Luka Vukušić.

S. K. i M. K.

[Napomena uz Akademijino izdanje]

Ovo je šesto izdanje Boškovićevih *Pomrčina*. Prvo je izašlo u Londonu 1760, drugo, dotjerano i dopunjeno, u Mlecima 1761, treće u Grazu 1765, četvrto u Rimu 1767, peto, s francuskim prijevodom, u Parizu 1779, u kojem je spjev, koji je dotada imao pet, podijeljen na šest pjevanja (drugo je pjevanje podijeljeno na dva).

S raznim dodacima spjev broji 5 621 stih, ili po pjevanjima: prvo 1 064, drugo 690, treće 788, četvrto 1 033, peto 959, šesto 1 087. Tu je i posveta Luju XVI. u 207 heksametara.

Što se tiče samoga spjeva, ovo je izdanje priređeno po zadržanju, pariškom. Međutim, kako je prevoditelj, De Barruel, donio bilješke samo na francuskom, ovdje se one donose u njihov izvornom obliku, prema mletačkom izdanju iz god. 1761; to stoga da bi se bolje vidjeli mnogobrojni Boškovićevi latinski prirodosnanstveni termini, ali i da bi se sačuvala dva pjesnikova latinska epigrama u elegijskim distisima što ih je sam Bošković u istoj prigodi preveo na talijanski u sonetima (bilj. I 31 i IV 20), a francuski ih prevoditelj izostavio; također i stoga da bi se vidjela dva tipa latinskoga jezika kojima se Bošković služio u ovom djelu: klasički, pjesnički, po uzoru na Vergilija i Lukrecija, u samom spjevu, i znanstveni prozni, kakav se prakticirao u Boškovićeva doba, u bilješkama. Otuda i ovakve razlike npr. za “kut” *flexus – angulus*, “stupanj” *pars – gradus* i dr.

Sačuvan je pravopis pariškoga izdanja, koji unekoliko odudara od klasičkoga: svagdje stoji *j* i *v* umjesto konsonantskog *i* i *u*, pa i u sinicezama *parjete* i *tenvibus*; zatim *septum*, *cespes* mj. *saeptum*, *caespes*, *ditio*, *conditio*, *solatium* mj. *dicido*, *condicio*, *solacium* i, obratno, *nuntia*, *negocium* mj. *nuntia*, *negotium*, *millia* mj. *milja* i, obratno, *brachia* mj. *bracchia*, *extare*, *expectare* mj. *exstare*, *expectare* itd.

Česte su i dublete: *caelum* i *coelum*, *nequidquam* i *nequicquam*, *saecula* i *secula*, *quamquam* i *quanquam*, (n)umquam i (n)unquam, paulo i paullo, Uraniem i Uraniam, Tibris i Tybris, D'Alembertus i D'Alambertus, pa i tripleta Halleyus, Hallejus i Halleius itd.

Uvijek stoji *laevis* mj. *levis* (gladak), *sylva* mj. *silva*, *hyems* mj. *hiems*, a gotovo uvijek pene mj. *paene*, *Camoena* mj. *Came-na*, *coecus* mj. *caecus* i dr.

Neke se riječi pišu rastavljeno, npr. *non nihil, ut ut, nec dum, huc usque, ad usque, ante quam*, a neke sastavljeno, npr. *bisseni, terdeni, tersepteni, tandiu, jamdiu* umjesto obratno.

Od klasičkog uzusa osobito odudara *Appeninus* mj. *Apenninus*, *annulus* (prsten) mj. *anulus*, *disruptus* mj. *dirup-tus*, *Blandusia* mj. *Bandusia*, *Zeuxes* mj. *Zeuxis* i *Caledonius* mj. *Caliydonius*.

Također je ostavljeno prema onodobnom francuskom pravopisu *j'avois* mj. *j'avais*, *tems* mj. *temps*, *instrumens* mj. *instruments* i dr., kako se bilješke uz posvetu Luju XVI. donose samo na francuskom, a tako i rijetke dopune latinskim bilješkama, koje su ovdje stavljene u zagrade.

Izmjene se tiču samo nužnog moderniziranja teksta: pisanja velikog i malog slova, izostavljanja zarezna ispred sastavnih veznika, zamjenjivanja dugoga *s* na početku i u sredini riječi običnim *s*, kao onim na kraju, izostavljanja gravisa na kraju priloga, npr. *longè*, izostavljanja cirkumfleksa kojim je u spjevu obilježen kraći gen. pl. imenica II. dekl., npr. *virûm*.

Ispravaka *errata*² relativno je malo jer je tekst u prethodnim izdanjima uglavnom pročišćen.

Ovaj je prijevod *Pomrčina* izrađen u stihu izvornika, daktilskom heksametru. Prvi je naime prijevod, francuski, prozni, a drugi, srpski, u rimovanim dvanaestercima N. Jankovića, Beograd, 1995, i znatno je dulji od izvornika.

O pjesničkim i stihovnim kvalitetama *Pomrčina* v. hrvatsku verziju moga referata *Aspects poétiques et métriques de l'épopée De solis ac lunae defecibus* za V. interdisciplinarni i in-

2 Ispravci *errata* nalaze se u fusnotama označenim zvjezdicom.

ternacionalni simpozij *La rencontre des cultures et des domaines du savoir chez Rudjer Josip Bošković (1711–1787)*, Pariz – Sorbonne, 4–5. XII. 1987 = Poetske i versifikacijske odlike spjeva *De solis ac lunae defectibus* Ruđera Boškovića, *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa o Ruđeru Boškoviću*, Dubrovnik, 5–7. listopada 1987, Zagreb (JAZU), 1991, 175–183.

Radi boljeg uvida u sadržaj, u hrvatskom se prijevodu donose sa strane odgovarajući naslovi, kojih niukoliko nema u latinskom izvorniku.

Zagreb, 2007.

Branimir Glavičić